

Нью-Йорка — и каждый понедельник эти же апельсины и лимоны покидали дом с черного хода в виде горы полужасоших корок. На кухне стояла машина, которая за полчаса выжимала сок из двухсот апельсинов — для этого только нужно было двести раз надавить пальцем на кнопку» [1, с. 318]. По традиции американцы весьма активно проводят свободное время с пятницы по воскресенье. В это время они, как правило, веселятся и переживают массу новых впечатлений и эмоций, а в понедельник «выжатые», уставшие и поблекшие восстанавливают силы до следующего уикенда.

Отметим, что роман Фицджеральда полон не только звуков, цвета, он богат также вкусом и ароматом. Например, для описания города автор использует эпитет с яркой вкусовой характеристикой: «...я полюбил Нью-Йорк, пряный, дразнящий привкус его вечеров...» [1, с. 333].

Примечательно, что эмоции и мимика героев часто сопровождаются упоминаниями названий еды, от вкуса или вида которой на лице персонажа может возникнуть определённая эмоция: «Я повел его на кухню, где он несколько укоризненно покосился на мою фигуру. Потом мы вдвоем придирчиво осмотрели десяток лимонных пирожных, купленных мною в кондитерской» [1, с. 355].

Логичным завершением приятных воспоминаний героя можно считать упоминание апельсиновых корок, которые символизируют ушедшие радостные моменты: «А она не понимает, — сказал он. — Раньше все умела понять. Мы, бывало, часами сидим и ... Он не договорил и принялся шагать взад и вперед по пустынной дорожке, усеянной апельсиновыми корками, смятыми бумажками и увядшими цветами» [1, с. 393]. Увядшие цветы, апельсиновые корки, смятая бумага — это красноречивые детали-символы уходящего времени, молодости, любви.

Заключение. Анализ гастрономических деталей в романе Ф. С. Фицджеральда «Великий Гэтсби» позволяет говорить об авторском использовании названий блюд и напитков с несколькими целями. Во-первых, описания трапезы и алкоголя создают в романе необходимый фон, передают реалии жизни Америки 1920-х годов, бурного времени джаза, поклонения роскоши и стремительного обогащения. Во-вторых, в романе наблюдается смысловая параллель гастрономических деталей и героев произведения, названия напитков и закусок служат своеобразной проекцией на представителей истеблишмента. В-третьих, бытовые подробности (ужин у Дэйзи, вечеринки на вилле Гэтсби), включая описание гастрономических деталей, обретают зримость, яркость, эффект осязаемости. Стилю Фицджеральда свойственна красочность, броскость, роман полон звуков, цвета, ароматов и вкусов, что создаёт гармоничное звучание и переплетение всех тематических линий и, в конечном счёте, объясняет сохранение популярности романа у современного читателя.

Список цитируемых источников

1. Фицджеральд, Ф. С. Великий Гэтсби / Ф. С. Фицджеральд // Избр. произв. : в 3 т. / пер. с англ., сост., вступит. ст. и коммент. А. Зверева. — М., 1977. — Т. 1. — С. 286—436.

УДК 811.161.3'373.46

В. У. Русак

Установа адукацыі «Беларускі дзяржаўны тэхналагічны ўніверсітэт», Мінск, Рэспубліка Беларусь

СТРУКТУРНА-СЛОВАЎТВАРАЛЬНЫЯ АСАБЛІВАСЦІ МОНАЛЕКСЕМНЫХ ТЭРМІНАЎ СУХАПУТНАГА ТРАНСПАРТУ ЛЕСУ Ў БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ

Уводзіны. У апошнія дзесяцігодзі беларускія лінгвісты прыкладаюць значныя намаганні па ўпарадкаванні нацыянальнай тэрміналогіі. Тым не менш многія пытанні да гэтага часу распрацаваны недастаткова. У прыватнасці, застаецца несистэматызаванай беларуская лесатэхнічная тэрміналогія. Распрацоўка галіновай тэрмінасістэмы немагчыма без грунтоўнага аналізу структурна-граматычных і словаўтваральных асаблівасцей тэрмінаў. Апісанне фармальнай структуры тэрмінаў дазваляе зрабіць высновы пра асаблівасці іх фарміравання і функцыянавання, вызначыць заканамернасці іх утварэння, што, безумоўна, дазваляе правесці сістэматызацыю і ўпарадкаванне галіновай тэрміналогіі.

Мэта нашага даследавання заключаецца ў апісанні фармальнай структуры беларускіх аднаслоўных найменняў, зафіксаваных у «Слоўніку тэрмінаў па сухапутным транспарце лесу» [1]. Зварот да згаданага выдання прадиктаваны імкненнем правесці аналіз лесатэхнічнай тэрміналогіі беларускай мовы, зафіксаванай у лексікаграфічных выданнях XX—XXI стст.

Асноўная частка. Аналіз рээстра «Слоўніка тэрмінаў па сухапутным транспарце лесу» паказаў, што аднаслоўныя тэрміны ў ім прадстаўлены выключна субстантывамі. Сярод іх абсалютную перавагу маюць агульныя назоўнікі адзіночнага ліку і *Singularia tantum*: *адсорбцыя, балота, валежнік, габарыт, гіпс, дыфузія, дрэнаж*. У тых выпадках, калі ў якасці тэрмінаў выступаюць найменні груп разнастайных парод

і рэчываў, у якасці рээстравых слоў падаюцца назоўнікі ў форме множнага ліку: *адсарбенты* ('група штучных ці прыродных цел з развітой паверхняй, якая добра паглынае рэчывы з газаў ці раствораў'), *базальты* ('магматычныя пароды'), *пігменты* ('тонкія парашкі розных колераў'), *палімеры* ('рэчывы, якія складаюцца з мноства манамераў'), *сланцы* ('горныя пароды са слаістым размяшчэннем зрастанняў'), *смолы* ('аморфныя рэчывы, якія з'яўляюцца адносна цвёрдымі пры звычайных умовах, але размякчаюцца пры награванні'), *саланчакі* ('глебы з павышаным утрыманнем соляў').

Паводле граматычнай структуры моналексемныя тэрміны падзяляюцца на невытворныя, простыя вытворныя (афіксныя), складаныя (тэрміны-кампазіты) і складанаскарочаныя (абрэвіятуры). Высветлім, як прадстаўлены такія адзінкі ў «Слоўніку тэрмінаў па сухапутным транспарце лесу».

У структурна-словаўтваральным плане **невытворныя тэрміны** — гэта словы, эквівалентныя караню. Невытворныя тэрміны сухапутнага транспарту лесу прадстаўлены ў аналізуемым слоўніку як спрадвечна беларускімі найменнямі: *вада, жвір, мяжа, дзёгаць, гара*, так і запазычанымі лексемамі: *абрыс, візір, дзюны, тальвег* (ням.), *бусоль, дэпо, марэна, пігмент* (фр.), *адгезія, клімат* (лац.), *азбест* (грэч.), *азімут* (араб.).

Простыя вытворныя тэрміны — гэта найменні, утвораныя марфалагічным спосабам ад розных часцін мовы. Афіксныя тэрміны сухапутнага транспарту лесу ўтвораны ад агульнаславянскіх найменняў: *выбоіны, захватка, каляіна, ляжак, мерзлата, наледзь*, так і ад запазычаных слоў: *трасіраванне, прафіляванне, сартаванне*.

У сістэме марфалагічнага словаўтварэння тэрмінаў сухапутнага транспарту лесу прадуктыўнымі з'яўляюцца суфіксацыя і прэфіксацыя.

Суфіксальны спосаб прадстаўлены наступнымі найбольш пашыранымі словаўтваральнымі мадэлямі:

– аснова дзеяслова + суфікс **-нн(е)/-енн(е)/-энн(е)**: *аблясенне, абяспыльванне, азялененне, адмучванне, выветрыванне, драбленне, зрушэнне, плаўленне, разрыхленне, размаканне, размачальванне, разушчыльненне, свідраванне, тармажэнне, уезджванне*. Пры дапамозе гэтай мадэлі ўтвораны пераважна тэрміны, якія абазначаюць назвы тэхналагічных аперацый. Г. В. Вінакур называў такія аддзеяслоўны назоўнікі «ідэальнымі тэрмінамі для вызначэння тэхнічных працэсаў» [2, с. 14];

– аснова дзеяслова + суфікс **-к(а)**: *выемка, захватка, падгрунтоўка, разгонка, разбіўка, усадка*. Аддзеяслоўныя тэрміны-дэрываты з суфіксам **-к-** у галіне сухапутнага транспарту лесу найчасцей абазначаюць тэхналагічныя працэсы, дзеянні і іх наступствы (*вывазка, высечка, зрэзка, зварка, тралёўка*); назвы прыстававанняў, дэталей (*насадка, накладка*);

– аснова дзеяслова + **нулявы суфікс**: *адхон, абрэз, знос, сцёк, стык, счэп, сумесь, спуск, спад, схіл, насып, пралёт, перапад*. Такія аддзеяслоўны тэрміны з'яўляюцца найменнямі вынікаў працэсаў, дзеянняў (*прабег, прырост, намыў, абвал, перагруз*); назвамі месцаў, дзе ажыццяўляюцца дзеянні (*пераправа, пераезд, абход*); назвамі прыстававанняў, канструкцыйных элементаў (*надаўбы, падкос, падпор*);

– аснова прыметніка + **суфікс -асць**: *асветленасць, яркасць, эластычнасць, вільготнасць, сітаватасць, пластычнасць, драбімасць, вязкасць, шчыльнасць, злежвальнасць, даўгавечнасць, прадукцыйнасць, разрыхляльнасць, зварнасць, устойлівасць, мулкасць, сціраемасць, цвёрдасць, цяжучасць, фармуемасць, ломкасць, лясістасць, паўзучасць*. Такія тэрміны, як правіла, абазначаюць ўласцівасці і якасці матэрыялаў, канструкцый.

Прэфіксальны спосаб прадстаўлены наступнымі мадэлямі:

– аснова назоўніка + **прэфікс аўта-**: *аўтаблакіроўка, аўтагрэйдар, аўтагудранатар, аўтапоезд, аўтасчэпка, аўтатормаз*;

– аснова назоўніка + **прэфікс электра-**: *электравоз, электрарухавік, электрадэтанатар, электрацяга*;

– аснова назоўніка + **прэфіксы контр-/супраць-**: *контррэйка, супрацьгон*.

Да аднаслоўных тэрмінаў адносяцца і **складаныя найменні** (тэрміны-кампазіты), утвораныя ў выніку камбінавання словаўтваральных элементаў:

– славянскага паходжання: *колаадбой, кустарэз, токапрыёмнік, прагібамер*;

– неславянскага паходжання: *ганіометр, каларыметр, гідраграф, гідраізол*;

– славянскага і неславянскага паходжання: *гідравымяральнік, сейсмаўстойлівасць*.

Зафіксаваныя тэрміны-кампазіты ўтвораны наступнымі тыпамі:

– асноваскладаннем (дэрывацыя слоў адбываецца шляхам зліцця дзвюх і больш асноў): *аглапарытабетон, асфальтабетон, глінабетон, бутабетон, дзёгцебетон, жалезабетон, керамзітабетон, пенабетон, цэментабетон, цэментарунт; анемометр, арэометр, барометр, пікнометр, пірометр*. Прадуктыўны тып у сучаснай беларускай тэрміналогіі сухапутнага транспарту лесу складаюць тэрміны-кампазіты з апорным кампанентам, роўным самастойнаму слову. Гэта пераважна назоўнікі з падпарадкавальнымі адносінамі асноў: *асфальтаўкладчык, бетонаўкладчык, бетонаяшалка, камнедрабілка, водабарацьба, водаадвод*;

– асноваскладаннем з суфіксацыяй (у тым ліку нулявой): *свечкамер, вільгацяммер, вадамер, дажджамер; снегавал, лёдарэз, італаноска, буралом, верхаводка*;

– словаскладаннем (дэрывацыя адбываецца шляхам зліцця двух слоў у адно складанае слова без выкарыстання службовых марфем — інтэрфіксаў): *карчавальнік-збіральнік, блок-участак*.

Нязначную колькасць прааналізаваных тэрмінаў аб'ядноўвае падгрупа **абрэвіятур**, прадстаўленая складанаскарочанымі тэрмінамі: *генсхема* — 'генеральная схема', *леспрамгас* — 'леспрамысловая гаспадарка', *лясгас* — 'лясная гаспадарка', *прамфінплан* — 'прамыслова-фінансавы план', *пластмасы* — 'пластычныя масы'.

Заклучэнне. Аналіз «Слоўніка тэрмінаў па сухапутным транспарце лесу» паказаў, што ў ім прадстаўлены разнастайныя структурныя тыпы моналексемных тэрмінаў: невытворныя, простыя вытворныя (афіксныя), складаныя і складанаскарочаныя. У групе моналексемных тэрмінаў пераважаюць адзінкі, утвораныя афіксацыяй і прэфіксацыяй. Аснова- і словаскладанне таксама актыўна выкарыстоўваюцца для ўтварэння моналексемных тэрмінаў аналізуемай галіны. Гэта тлумачыцца тым, што складаныя словы выступаюць аптымальным сродкам для выражэння паглыбленых ведаў, бо іх асноўнай семантычнай характарыстыкай з’яўляецца абзначэнне аб’екта па сукупнасці прымет шляхам выкарыстання больш чым аднаго тэрмінаэлемента.

Спіс цытуемых крыніц

1. Вырко, М. П. Слоўнік тэрмінаў па сухапутным транспарце лесу / М. П. Вырко, П. А. Лышчык, Г. С. Корын. — Мінск : БДТУ, 1995. — 33 с.
2. Винокур, Г. О. О некоторых явлениях словообразования в русской технической терминологии / Г. О. Винокур // Тр. Моск. ин-та истории, философии и литературы : сб. ст. по языкознанию. — М., 1939. — Т. 5. — С. 3—54.

УДК 808.56

Д. М. Смольский, Н. Н. Базар

Учреждение образования «Полесский государственный университет», Пинск, Республика Беларусь

РЕЧЕВЫЕ ОШИБКИ И ИХ МЕСТО В РАЗГОВОРЕ

Введение. В современном мире трудно представить по-настоящему неграмотного человека. Однако проблема пренебрежения установленными нормами всё ещё стоит достаточно остро. Многие интеллигентные, уважаемые в обществе люди нередко допускают разнообразные ошибки в своей речи: лексические, орфоэпические и даже стилистические. На этой почве возникают споры и конфликты: «Разве они тогда могут считать себя грамотными?»

В данном исследовании поставлены задачи установить то, как именно те или иные явления в речи становятся нормой, как зародилась грамотность, а также установить, являются ли отклонения от официальных словарей ошибками. В процессе сбора необходимой информации проработана научная литература по теме, активно использована сеть Интернет: изучено большое количество тематических форумов, приняты к сведению мнения специалистов из видео-хостинга “YouTube”.

Основная часть. Для того чтобы определить причины данной проблемы, необходимо учесть исторический фактор и ответить на вопросы: «зачем государство ввело эти языковые нормы, и как они распространялись?»

Грамотность — степень владения письмом и чтением на родном языке. В настоящее время под грамотностью подразумевается следование установленным норм языка [1].

Практически весь период Средневековья на Руси можно охарактеризовать как крайне противоречивый. С одной стороны, в то время было найдено немало берестяных грамот, написанных купцами и некоторыми крестьянами, а с другой — известно, что некоторые князья и их приближённые бояре банально были неграмотны. Например, в «Повести временных лет» упоминается о том, что Владимир Святославович (978—1015) не владел ни письмом, ни чтением [1]. Павел Милюков, известный своими «Очерками по истории русской культуры» [2], утверждал, что это лишь отдельные случаи и славяне того периода были малограмотными.

Образование было тесно связано с религией, так что наиболее образованными людьми считались священники из-за специфики своей профессии. По отношению к другим слоям населения стандарты средневекового образования были крайне низкими. Государству попросту не было нужно всеобщее просвещение, так как от крестьян требовалось заниматься только сельским хозяйством [2].

С развитием буржуазных отношений, промышленно-сти, внедрением капиталистических элементов в экономику в XIX веке начал расти и общий спрос на просвещение. К сожалению, по данным 1897 года, процент грамотного населения все равно оставался очень низким: 9,2 % в городах и всего 2,7 % в деревнях [3]. На основе рисунка 1 можно оценить уровень грамотности России конца XIX века в отдельных областях.

Рисунок 1 — Грамотность населения Российской империи (по переписи 1897 года)